

Από την πρώτη καταγραφή του πληθυσμού το 1828 μέχρι σήμερα- έρευνα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Την πληθυσμιακή εξέλιξη στον ελλαδικό χώρο, στο ρου της ιστορίας, μελέτησαν ερευνητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σκιαγραφώντας την εικόνα και την κατανομή του πληθυσμού, από το 1828 έως τις μέρες μας. Όπως αναφέρεται σε σχετική εργασία των Β. Κοτζαμάνη και Ε. Ανδρουλάκη του Εργαστηρίου Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, αν και η πρώτη καταγραφή του πληθυσμού στον ελλαδικό χώρο διεξήχθη επί Καποδίστρια (1828), η πρώτη πραγματική απογραφή έγινε σχεδόν 70 χρόνια αργότερα (1889). Ακολούθησαν άλλες πέντε μέχρι τον Μεγάλο Πόλεμο (1896, 1907, 1920, 1928 και 1940) και εν συνεχεία μια ανά δεκαετία, την τελευταία πενηνταετία (1951-2001). Φυσικά, εξηγούν οι δύο ερευνητές, η έκταση και ο πλούτος των δημοσιευμάτων των προπολεμικών απογραφών ποικίλει σημαντικά. Η πληρέστερη κάλυψη έγινε στις απογραφές του 1920 και του 1928, ενώ, αντιθέτως, η επεξεργασία των συλλεχθέντων στοιχείων δεν ολοκληρώθηκε στις απογραφές του 1889, 1896 και 1940, με αποτέλεσμα τα δημοσιευμένα στοιχεία να είναι ιδιαίτερα φτωχά (νόμιμος και πραγματικός πληθυσμός στις υφιστάμενες διοικητικές ενότητες). Σχετικά με την εξέλιξη των δημογραφικών στατιστικών και ειδικότερα της φυσικής κίνησης (καταγραφή γεννήσεων, γάμων και θανάτων), αν και από το 1836 θεσπίστηκε διάταγμα "Περί ληξιαρχικών βιβλίων" για την τήρηση των σχετικών στοιχείων από τους δήμους, η εφαρμογή του υπήρξε ελλιπέστατη (τηρήθηκε μόνον σε περιορισμένο αριθμό δήμων). Μια εικοσαετία αργότερα (1856) έρχεται για ψήφισμα ένα νέο διάταγμα, που αναθέτει στους δημάρχους την ευθύνη της συλλογής των ληξιαρχικών στοιχείων και της αποστολής περιληπτικών πινάκων στους επάρχους (μ' αυτό δινόταν παράλληλα και η δυνατότητα πρόσληψης ληξιάρχων στις περιπτώσεις που ο δήμαρχος δεν ήταν πρόθυμος να εκτελέσει τέτοια καθήκοντα). Λίγο αργότερα (1864), χωρίς να έχει θεσπιστεί η σχετική νομική υποχρέωση, η ευθύνη της καταγραφής των ληξιαρχικών δεδομένων μεταβιβάζεται στους ιερείς, οι οποίοι υποχρεούνται να συμπληρώνουν ειδικά έντυπα για κάθε γέννηση, θάνατο και γάμο, τα οποία οφείλουν να παραδώσουν στο ληξίαρχο εντός δεκαπέντε ημερών. Η υποχρέωση αυτή θεσμοθετείται στις αρχές της επόμενης δεκαετίας (μαζί με την αμοιβή που εισπράττουν από τους άμεσα ενδιαφερομένους -γονείς, γαμβρούς και κληρονόμους- οι οποίοι υποχρεούνται να δηλώσουν παράλληλα το γεγονός και στο ληξίαρχο). Με τη διαδικασία αυτή καταρτίστηκαν κατάλογοι και δημοσιεύθηκαν ετήσια στοιχεία για τη περίοδο 1860-1885 (με εξαίρεση τα έτη 1862 και 1863). Από το 1886 και μετά, το σύστημα συλλογής των ληξιαρχικών δεδομένων κατέρρευσε (αν και η καταγραφή τους συνεχίστηκε κατά περιοχές). Το 1921, αρχίζει εκ νέου ανά τρίμηνο, σύμφωνα με τους δύο ερευνητές, η συλλογή στοιχείων και οι ληξίαρχοι υποχρεούνται να συμπληρώσουν και να υποβάλλουν τους σχετικούς πίνακες στη Διεύθυνση Στατιστικής. Το 1925, ο τρόπος συλλογής αλλάζει και πάλι: για κάθε γεγονός, εκτός από τη ληξιαρχική πράξη, πρέπει να συμπληρωθεί και να αποσταλεί στη Γενική Στατιστική Υπηρεσία και ατομικό ονομαστικό στατιστικό δελτίο με συμπληρωματικές πληροφορίες. Το σύστημα, προοδευτικά, γενικεύεται στο σύνολο των υφιστάμενων διοικητικών ενοτήτων, επιτρέποντας τη δημοσίευση σχετικά φερέγγυων στοιχείων φυσικής κίνησης για την περίοδο 1928-1939 (οι δήμοι και οι κοινότητες αρχίζουν να συγκεντρώνουν πλήρη δεδομένα μόνο μετά το 1928). Το 1940, με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων διακόπτεται για μια ακόμη δεκαετία, για να ξαναρχίσει και να συνεχιστεί απρόσκοπτα από το 1955 και μετά, με την ίδια μέθοδο συγκέντρωσης. Αν

και η κάλυψη του πεδίου και η αξιοπιστία των δεδομένων στις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες διαφέρουν απ' αυτές των τελευταίων ετών, εν τούτοις, το γεγονός αυτό δεν θέτει ανυπέρβλητα εμπόδια στη μελέτη της δημογραφικής μας ιστορίας, στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Στη διάρκεια της πρώτης περιόδου (1830-1947), η χώρα μεγεθύνεται ενσωματώνοντας, αφενός μεν εδάφη και πληθυσμούς, αφετέρου δε υποδεχόμενη τμήματα του ελληνισμού που επανέρχονται στη μητέρα-πατρίδα. Η Ελλάδα, όμως, των "τριών ηπείρων και πέντε θαλασσών", την επαύριο του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου είναι μια μικρή χώρα της Ν.Α Ευρώπης που στα 132.000 Km² συγκεντρώνει μόλις 7,5 εκατομμύρια ψυχές. Κάνοντας μια αναδρομή στην πρώτη αυτή περίοδο, οι δύο επιστήμονες υπενθυμίζουν ότι στην ίδρυσή του (1828) το Ελληνικό κράτος, περιορίζεται στην Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και τις Κυκλάδες (47.000 Km², 753 χιλ κάτοικοι, 15,9 κατ/ Km²), ενώ μια εικοσιπενταετία αργότερα (1864), με την ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων, ο πληθυσμός της χώρας μας θα ανέλθει σε 1,365 εκ. (27,19 κατ/Km²). Με την ενσωμάτωση της Άρτας και της Θεσσαλίας (1881), ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξάνεται ακόμη περισσότερο, ξεπερνώντας για πρώτη φορά τα 2 εκατομμύρια. Η χώρα μας βγαίνει από τους Βαλκανικούς Πολέμους σημαντικά ενισχυμένη εδαφικά και δημογραφικά: έχει διπλασιάσει την έκτασή της (121 Km²) και υπερδιπλασιάσει τον πληθυσμό της (4,775 εκ.). Την προσωρινή προσάρτηση του συνόλου της Θράκης και των νήσων Ίμβρου και Τενέδου (1919-1920) θα ακολουθήσει η συνθήκη της Λωζάννης, η οποία θα επιτρέψει μεν την οριστική ενσωμάτωση της Δυτικής Θράκης, αλλά θα οδηγήσει στη μαζική ανταλλαγή των πληθυσμών ως επακόλουθο της Μικρασιατικής καταστροφής και στη σημαντική αύξηση του πληθυσμού μας ανάμεσα στο 1920 και το 1928 (από 5,5 σε 6,2 εκ. -44,8 κατ/ Km²). Την παραμονή της σύγκρουσης (1940), ο πληθυσμός της Ελλάδας ανέρχεται πλέον σε 7,34 εκατομμύρια, ενώ οι απώλειες του πολέμου που θα ακολουθήσει θα υπερκαλυφθούν με την προσάρτηση των Δωδεκανήσων, με αποτέλεσμα, το 1947, λίγο πριν από την εμφύλια σύγκρουση, η χώρα μας στα οριστικά πλέον σύνορά της -132.000 Km²- να συγκεντρώνει 7,563 εκατομ. Κατοίκους (57,3 κατ/ Km²). Έκτοτε, οι όποιες μεταβολές στο μέγεθος του πληθυσμού οφείλονται αποκλειστικά στη διαφορά ανάμεσα στα φυσικά ισοζύγια (γεννήσεις-θάνατοι) και τα μεταναστευτικά ισοζύγια (έξοδοι- είσοδοι). Ο πληθυσμός της Ελλάδας συνεχίζει να αυξάνεται απρόσκοπτα το δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα, αν και με σαφώς διαφοροποιημένους ρυθμούς, οι οποίοι αποτυπώνουν το διαφοροποιημένο "παίγνιο" ανάμεσα στο φυσικό και το μεταναστευτικό ισοζύγιο. Έτσι, στις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, που χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλά θετικά φυσικά ισοζύγια (σημαντικό πλεόνασμα των γεννήσεων έναντι των θανάτων κατ' έτος, αντιστοίχων του μεσοπολέμου), η έντονη εξωτερική μετανάστευση, προς τις υπερωκεάνιες χώρες αρχικά και εν συνεχεία -μέχρι και το 1973- προς τη Δυτική Ευρώπη, παίζει αρνητικό ρόλο, προκαλώντας την πτώση των μέσων ετήσιων ρυθμών μεταβολής. Στη μεταβατική περίοδο 1971-1981, το φυσικό ισοζύγιο συρρικνώνεται μεν, αλλά ταυτόχρονα έχουμε, αφενός μεν ένα σημαντικό κύμα παλιννόστησης μεταναστών της προηγούμενης περιόδου, αφετέρου δε την ανακοπή των μεταναστευτικών εξόδων, με αποτέλεσμα, στο βαθμό που τα δύο ισοζύγια έχουν θετικό πρόσημο, τη σημαντική αύξηση του πληθυσμού της χώρας μας (+970.000). Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής ανάμεσα στο 1971 και το 1981 "αγγίζει" το 10%, και πιθανότατα να είναι και η τελευταία φορά που η χώρα μας θα καταγράψει μια τέτοια θετική πληθυσμιακή μεταβολή. Μετά το 1981, το φυσικό ισοζύγιο τείνει να μηδενισθεί (πτώση της γεννητικότητας και αύξηση της θνησιμότητας εξαιτίας της γήρανσης, με αποτέλεσμα η όποια αύξηση του πληθυσμού της χώρας μας μετά το 2000 να οφείλεται πλέον στα

θετικά μεταναστευτικά ισοζύγια). Τα ισοζύγια αυτά θα παραμείνουν πιθανότατα θετικά τις επόμενες δεκαετίες, στο βαθμό που η χώρα μας προοδευτικά, από τα μέσα του 1980, από χώρα εξόδου μετατρέπεται σε χώρα εισόδου μεταναστών.

© 2010 ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ - ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ